

Katarzyna Brodzińska¹

Katedra Agrobiznesu i Ekonomii Środowiska
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
Olsztyn

Perspektywy rozwoju produkcji zwierzęcej w Polsce w aspekcie zrównoważonego rozwoju

Possibilities of animal production development in Poland from the aspect of its sustainability

Abstract. CAP reform in 2003 including the reduction in subsidies to animal production and the essential changes in the Polish system of direct payments (payments attached to the surface of grasslands and fodder crops, depending on the livestock density in terms feed units per hectare of agricultural land > 0.3) in 2007 can contribute to changes in the structure of the animal production.

There are reasons for expecting a growth of meat cattle breeding. In extensive farms participating in the agri-environmental programs and farms specializing in agri-tourism an interest in breeding horses, sheep (particularly races threatened with extinction) and goats can grow. Practically limitless possibilities of selling the horse products exist in the European markets, both live animals and meat. From an economic point of view horse breeding can become a chance for extensive farms.

Key words: CAP reform, farm animals, direct payments, sustainable development of agriculture

Synopsis. Reforma WPR z 2003 r. redukująca premie do produkcji zwierzęcej oraz zmiany w polskim systemie płatności bezpośrednich (od 2007 r. płatności uzupełniające do powierzchni użytków zielonych oraz powierzchni paszowych uzależnione od obsady zwierząt żywionych systemem wypasowym większej niż 0,3 SD/ha) mogą przyczynić się do zmian struktury produkcji zwierzęcej. Istnieją przesłanki by przypuszczać, że wzrośnie chów bydła mięsnego. W gospodarstwach ekstensywnych, realizujących programy rolnośrodowiskowe, oraz w gospodarstwach agroturystycznych może wzrosnąć zainteresowanie chowem koni i owiec (szczególnie lokalnych ras zagrożonych wyginieciem) oraz kóz. Na rynkach europejskich istnieją praktycznie nieograniczone możliwości zbytu koniny, zarówno żywca, jak i mięsa. Z ekonomicznego punktu widzenia hodowla koni może być zatem szansą dla ekstensywnych gospodarstw rolnych.

Słowa kluczowe: reforma WPR, zwierzęta gospodarskie, dopłaty bezpośrednie, zrównoważony rozwój rolnictwa

Wprowadzenie

Zasadnicza trudność praktycznej realizacji koncepcji rozwoju zrównoważonego rolnictwa wynika z tego, że optimum gospodarowania pojedynczego gospodarstwa nie pokrywa się z tzw. optimum społecznym, które uwzględnia wszelkie koszty społeczne, w tym także koszty z tytułu obciążenia środowiska naturalnego [Runowski 2002]. W związku z powyższym, równoczesna realizacja celów produkcyjnych, ekonomicznych, ekologicznych i społecznych wymaga odpowiedniego wsparcia. Wraz z przystąpieniem do UE polskie rolnictwo zostało objęte wsparciem finansowym z budżetu unijnego w postaci dopłat bezpośrednich. W latach 2004-2006 płatności obejmowały jednolitą płatność

¹ Dr inż., email: katarzyna.brodzińska@uwm.edu.pl

obszarową (JPO) oraz płatności uzupełniające (UPO) do określonych upraw. System wspierał produkcję roślinną, natomiast wsparcie produkcji zwierzęcej w ramach tego systemu miało charakter pośredni, była to płatność UPO do łąk, pastwisk i roślin uprawianych na paszę. Od 2007 r. nastąpiły istotne zmiany w tym zakresie.

Płatność UPO do trwałych użytków zielonych uzależniono od produkcji zwierzęcej (tzw. płatności zwierzęce)².

Jednocześnie reforma WPR redukuje w krajach UE(15) większość dotychczasowych dopłat powiązanych z wymogiem prowadzenia określonych upraw oraz premie do produkcji zwierzęcej. W latach 2005-2013 rolnicy mają otrzymywać jednolitą płatność na gospodarstwo (JPG) lub jednolitą płatność regionalną (JPR) [Zawojska 2006]. Istnieją zatem przesłanki by przypuszczać, że płatności typu decoupled³ (JPG i JPR) wpłyną na decyzje produkcyjne rolników krajów członkowskich UE.

Celem artykułu jest określenie, czy i w jakim zakresie reforma WPR w krajach członkowskich UE(15) oraz zmiany w systemie dopłat bezpośrednich w Polsce wpłyną na rozwój produkcji zwierząt żywionych systemem wypasowym (bydła, szczególnie mięsnego, koni, owiec i kóz) w Polsce.

W artykule wykorzystano źródła informacji statystycznych, w tym przede wszystkim dane EUROSTAT oraz materiały z krajowych roczników statystycznych rolnictwa i obszarów wiejskich.

Produkcja zwierzęca w Unii Europejskiej

Po wprowadzeniu w latach 80. kwot mlecznych wiele gospodarstw w krajach Unii Europejskiej zrezygnowało z chowu krów mlecznych i przestawiło gospodarstwa na chów bydła mięsnego. Niewątpliwym stymulatorem tych zmian był szeroko rozbudowany program wsparcia produkcji mięsa wołowego. Ale zmiany w polityce rolnej Unii, czyli odchodzenie od dotowania wielkości produkcji, w sposób znaczący zmieniają opłacalność produkcji wołowiny. Reforma WPR dopuszcza jednak możliwość wypłaty niektórych kategorii premii wołowych w dotychczasowym systemie płatności, tj. w powiązaniu z produkcją. Państwo członkowskie może wyłączyć z systemu JPG do 100% premii ubojowej na cielęta oraz przyjąć jedną z trzech opcji: wyłączyć do 40% premii ubojowej na bydło dorosłe i do 100% premii na krowy mamki, wyłączyć do 100% premii ubojowych na bydło dorosłe, wyłączyć do 75% specjalnej premii wołowej [Rycombel 2004]. W rezultacie kraje członkowskie starej UE mają wpływ na kształt realizowanej na obszarze swojego

²Płatność zwierzęca przysługuje rolnikom, którzy w okresie od dnia 1 kwietnia 2005 r. do dnia 31 marca 2006 r. byli posiadaczami bydła, owiec, kóz lub koni, które w tym okresie były wpisane lub zostały zgłoszone przez rolnika do rejestru zwierząt gospodarskich oznakowanych lub do rejestru koniowatych. Płatność zwierzęca przysługuje do powierzchni trwałych użytków zielonych, zadeklarowanych we wniosku o przyznanie płatności do gruntów rolnych na rok 2007, jednak nie większej niż powierzchnia ustalona jako iloraz liczby zwierząt (bydło, owce, kozy, konie) przeliczonych na duże jednostki przeliczeniowe (DJP) według stanu na dzień, w którym liczba dużych jednostek przeliczeniowych jest największa i powierzchni UZ, i współczynnika 0,3 oraz nie większej niż powierzchnia trwałych użytków zielonych i traw na gruntach ornych, do której została przyznana płatność w 2006 r. Tak więc płatność jest przyznawana do powierzchni wynikającej z posiadanej liczby zwierząt przy granicznej obsadzie 0,3 DJP/ha lub do powierzchni faktycznie zadeklarowanej, jeśli ta jest mniejsza od obliczonej jak wyżej.

³ Płatności typu decoupled mają charakter dotacji zryczałtowanych, czyli ich wysokość nie powinna być powiązana z wielkością produkcji, nakładów, poziomem cen czy praktyką rolniczą.

kraju WPR. W zasadzie jedynie Irlandia wprowadziła zmiany w pełnym zakresie tj. dopłaty do gospodarstwa na bazie premii z lat 2000-2002, co oznacza pełne odejście od powiązań premiowania z wielkością produkcji. Większość krajów starej Unii wybrało systemy mieszane, tj. z zachowaniem dopłat bezpośrednich. I tak np. we Francji wprowadzono dopłaty do gospodarstwa, ale utrzymano w 100% premie do krów mamek i uboju cieląt, 75% premii za buhaje opasowe, 40% za ubój bydła. W Austrii również wprowadzono dopłaty do gospodarstw, ale pozostawiono 100% dopłat do krów mamek i uboju cieląt oraz 40% premii do uboju buhajków [Jasiorowski 2006].

Tabela 1. Obsada bydła w krajach UE

Table 1. Cattle heads per 100 hectare of agricultural land and per 1 hectare of grassland in the EU

Kraje	Lata					
	1995	2000	2004	2005	2005	2005
	szt. · 100 ha ⁻¹ UR			szt. · 1 ha ⁻¹ UZ		udział w UE w %
Unia Europejska (15)	59,3	58,2	-	55,4	-	-
Unia Europejska (25)	-	-	49,6	-	1,6	100,0
Austria	66,0	49,8	60,4	60,4	1,1	2,3
Belgia	227*	216*	177	-	3,8	3,0
Cypr	43,5	36,8	50,4	40,7	14,8	0,06
Dania	76,6	70,0	62,7	58,1	4,2	1,8
Estonia	42,3	27,1	36,8	30,1	3,7	0,3
Finlandia	51,5	47,8	43,9	42,2	48,9	1,1
Francja	68,1	68,7	64,9	65,3	1,9	22,1
Grecja	6,4	6,5	7,4	7,1	0,1	0,7
Hiszpania	16,4	20,7	21,5	22,2	0,6	7,6
Irlandia	145	148	154	160	2,0	8,0
Litwa	33,0	25,7	23,3	22,8	1,8	0,9
Luksemburg	-	-	-	-	-	0,2
Łotwa	21,7	15,2	15,4	15,0	0,6	0,4
Malta	173	211	180	180	-	0,02
Niderlandy	225	208	191	200	3,7	4,4
Niemcy	92,3	86,2	78,9	76,6	2,7	14,8
Polska	40,7	34,1	32,8	34,5	1,5	6,2
Portugalia	37,7	34,3	33,5	38,5	1,0	1,6
Republika Czeska	47,5	36,8	33,4	32,8	1,4	1,6
Słowacja	37,5	27,2	26,5	23,8	0,7	0,7
Słowenia	88,7	90,9	89,1	88,4	1,5	0,5
Szwecja	54,4	52,9	51,3	51,1	4,0	1,8
Węgry	14,9	13,9	12,6	12,3	0,7	0,8
W. Brytania	69,5	64,7	63,5	61,2	0,9	11,8
Włochy	45,7	44,2	43,6	41,9	1,5	7,2

*łącznie z Luksemburgiem

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [Rocznik... 2005, Rocznik... 2006].

Wśród krajów UE w roku 2005 największe pogłowie bydła odnotowano we Francji (22,1% pogłowia w UE), Niemczech (14,8), Wielkiej Brytanii (11,8%), Irlandii (8%), Hiszpanii (7,6) i Włoszech (7,2%). Przy czym należy zauważyć, że w większości krajów

UE pogłowie bydła w 2005 r. w stosunku do roku poprzedniego wykazywało wyraźne tendencje spadkowe (tab. 1).

W Polsce w latach 2005-2006 pogłowie bydła wzrosło o 2,5%, ale w okresie dziesięcioletnim 1995-2005 był to spadek rzędu 25% [Rocznik... 2006]. Jednocześnie w 2005 r. Polska miała jeden z najniższych wskaźników obsady bydła na 100 ha użytków rolnych, tzn. 34,5 szt., podczas gdy Niemcy 76,6 szt., Francja 65,3 szt., Słowenia 88,4 szt., a Irlandia 160 szt. Nieco inaczej przedstawia się obsada bydła na 1 ha użytków zielonych. Z krajów liczących się w produkcji wołowiny najniższą obsadę ma Wielka Brytania 0,9 szt. i Hiszpania 0,6 szt., w krajach skandynawskich i Niemczech obsada jest wyższa, natomiast w Polsce wynosi 1,5 szt. na 1 ha UZ. Niska obsada bydła świadczy o większym wykorzystaniu pokarmu roślinnego, niż pasz przemysłowych, co wpływa korzystnie na jakość wołowiny i cielęciny. Jednocześnie propagowanie rozwoju zrównoważonego wymusza traktowanie gospodarstwa rolnego jako organicznej całości uwzględniającej sprzężenia zwrotne między produkcją roślinną i zwierzęcą. Z przeprowadzonej przez Krasowicza [2006] analizy porównawczej gospodarstw rolnych o różnych kierunkach produkcji (produkcja mleka, tucz trzody chlewnej oraz towarowa produkcja roślinna) wynika, że relatywnie najłatwiej zrealizować można koncepcję rozwoju zrównoważonego w gospodarstwach specjalizujących się w produkcji mleka. W związku z powyższym chów bydła mięsnego w takim samym stopniu pozwala na realizację celu ekologicznego, przy czym cel ekonomiczny jest trudniejszy do osiągnięcia niż przy produkcji mleka.

Ogólnie uważa się, że reforma WPR może spowodować obniżenie produkcji wołowiny w UE, wpłynąć na warunki konkurencji i spowodować wyżkę cen na rynku UE. Trudno jednak ocenić, w jakim stopniu będzie to szansa dla nowych krajów członkowskich UE, w tym Polski. USA i kraje rozwijające w negocjacjach w ramach Światowej Organizacji Handlu (WTO) naciskają na pełną liberalizację handlu zagranicznego płodami rolnymi, tj. zniesienie lub ograniczenie barier celnych oraz interwencji na rynku w postaci różnego rodzaju dopłat. W związku z powyższym mogą radykalnie zmienić się warunki produkcji żywca wołowego w krajach UE [Lewandowski 2006].

Pogłowie owiec w 2005 r. w 25 krajach UE wynosiło 101991 tys. sztuk i w stosunku do 2004 r. odnotowano spadek pogłowia o ok. 1%. W chowie owiec dominują w zasadzie dwa kraje, Wielka Brytania (35,5%) i Hiszpania (22,7%), w których w sumie w roku 2005 znajdowało się ponad 58% pogłowia owiec UE. Udział Polski to zaledwie 0,3% i szanse na ekspansję są raczej niewielkie, głównie z powodu spadku zapotrzebowania na wełnę oraz ograniczonego popytu na jagnięcinę i baraninę.

Produkcja zwierzęca w Polsce

Przystąpienie Polski do UE, konieczność spełnienia standardów w ochronie środowiska i dobrostanu zwierząt oraz wprowadzenie systemu dopłat bezpośrednich miały wpływ na decyzje produkcyjne rolników. Wzrosło również zapotrzebowanie na ziemię rolniczą, w dużym stopniu warunkowane płatnościami bezpośrednimi, które poprzez proces kapitalizacji wpływają na cenę (wartość dochodową) ziemi oraz wysokość czynszu dzierżawnego [Roberts i in. 2002]. W związku z powyższym inwestycja w grunty rolne to jedna z najlepszych możliwości zainwestowania kapitału.

W latach 2004-2006 płatności uzupełniające do powierzchni łąk i pastwisk niezależne od produkcji zwierzęcej sprawiły, że posiadanie trwałych użytków zielonych stało się

ekonomicznie opłacalne. Koszt usługi koszenia 1 ha UZ, to zaledwie kilkadziesiąt złotych, natomiast płatności bezpośrednie (JPO + UPO) to w 2006 r. około 600 zł (276,28 zł + 313,45 zł). Uzależnienie płatności UPO od obsady zwierząt żywionych w systemie wypasowym (bydła, koni, owiec i kóz) może sprawić, że gospodarstwa rolne, posiadające duży areal UZ i ziemi słabo wykorzystanej, rozpoczną ekstensywny chów zwierząt. Dotyczy to również gospodarstw posiadających małe stada bydła w starym typie mięsno-mlecznym, które nie wytrzymują konkurencji na rynku mleka. Kwotowanie produkcji zmusi w najbliższym czasie do drastycznych zmian organizacji produkcji w kilkuset tysiącach gospodarstw w celu optymalnego wykorzystania posiadanych zasobów produkcyjnych, a zdecydowana większość gospodarstw obecnie produkujących mleko będzie zmuszona do likwidacji tej gałęzi produkcji [Żuk 2006]. Gospodarstwa takie powinny rozważyć alternatywę przestawienia swoich stad na ekstensywny, mięsny kierunek użytkowania. Stosując krzyżowanie towarowe wypierające nasieniem buhajów mięsnych, można wykorzystać krowy-matki do produkcji cieląt ciężkich, do wagi 250-300 kg, którą można uzyskać wyłącznie z wycieleń zimowych i wczesno-wiosennych, tak, aby krowy-matki i ich cielęta przez 7-9 miesięcy mogły wypasać się na pastwisku (sezon letni) lub wykorzystać pasze zebrane z użytków zielonych (siano i sianokiszonka) oraz słomę zbożową (w pozostałych sezonach). W zależności od zasobów trwałych użytków zielonych zasadne jest rozważenie wejścia do pomocowych programów częściowo finansowanych przez UE w celu utworzenia czystorasowych stad bydła mięsnego, na drodze zakupu z dobrego źródła (ze stad krajowych lub z importu) jałówek cielnych, np. rasy Limousine, Charolaise, mięsny Simental itp. [Jasiorowski 2005]. Ponadto, pełne otwarcie rynków zbytu państw Unii wpłynęło korzystnie na wzrost krajowych cen skupu wołowiny. W I półroczu 2004 r. ceny skupu wołowiny wzrosły o ponad połowę, a w drugim półroczu wołowina stała się mięsem droższym od wieprzowiny czy drobiu. Było to od dawna rzeczą normalną w krajach Unii Europejskiej, lecz stało się zjawiskiem nowym w Polsce. O ile w I kwartale 2004 r. 1 kg żywca wołowego stanowił równowartość 0,87 – 0,90 żywca drobiowego, to w I kwartale 2005 r. relacja ta zwiększyła się do 1,26 – 1,29. W przypadku cen skupu żywca wieprzowego relacje te zwiększyły się odpowiednio z 0,74 – 0,84 do 0,99 – 1,05 [Gburczyk 2005].

Do zwierząt gospodarskich, które mogą efektywnie wykorzystywać ekstensywnie użytkowane łąki i pastwiska, czyli pasze o zwiększonej zawartości włókna w suchej masie, zalicza się owce i konie. Ze względu jednak na opłacalność chowu owce wymagają odpowiedniej skali [Rokicki 2006], konie natomiast z powodzeniem można hodować na małą skalę. Chów pastwiskowy kobyły ze źrebięciem nie wymaga dokarmiania paszami zbożowymi, a obsługa konia związana z utrzymaniem higieny zwierzęcia jest nieporównywalnie prostsza niż utrzymanie krowy, zwłaszcza dojrzałej, lub grupy zwierząt takich jak owce czy kozy. Ponadto, na rynkach europejskich istnieją praktycznie nieograniczone możliwości zbytu koniny, zarówno żywca, jak i mięsa. Z ekonomicznego punktu widzenia hodowla koni nie różni się właściwie od innych gałęzi produkcji zwierzęcej. Jednak trudno rozpatrywać polską hodowlę koni w kategoriach ekonomicznych. Wielu hodowców utrzymuje swoje konie praktycznie dożywotnio, a jeżeli już dochodzi do sprzedaży, to ważniejszy jest klient i warunki jakie koń będzie miał u niego, niż cena sprzedaży. Należy zatem oczekiwać, że zwiększenie pogłowia koni nastąpi głównie na skutek ich rekreacyjno-sportowego użytkowania. Pogłowie koni w Polsce w 1990 r. wynosiło 941 tys. szt., w 2000 r. 540 tys. szt., w 2004 r. 312 tys. szt., natomiast w 2005 r. 307 tys. szt. Należy podkreślić, że spadek pogłowia koni w 2006 r. w stosunku do

2005 r. był niewielki (1,6%), ale jednocześnie znacznie zróżnicowany w obrębie województw. Największy spadek odnotowano w woj. pomorskim (24%), natomiast w woj. podlaskim i zachodniopomorskim pogłowie koni wzrosło, odpowiednio o 9,4% i 6,5% (tab. 2).

Po roku 1990 zaczęło spadać również pogłowie owiec w Polsce (od 4,1 mln w roku 1990 do ok. 300 tys. w 2006 r.). Tylko w okresie 2005-2006 odnotowano spadek pogłowia owiec rzędu 5%, przy czym był on największy w woj. mazowieckim (20,0%), a z kolei w woj. pomorskim odnotowano wzrost pogłowia owiec o 7,9%. Tradycyjnie najwięcej owiec jest w Małopolsce (29% krajowego pogłowia) i Wielkopolsce (12%). Drastyczne obniżenie się liczebności owiec w ostatnich kilkunastu latach nastąpiło głównie w wyniku marginalizacji znaczenia produkcji wełny i konieczności jednokierunkowego użytkowania (owce mięsne). Brak tradycji w spożywaniu baraniny spowodował, iż w naszym kraju praktycznie nie istniał rynek mięsa baraniego i jego przetworów. Z analizy opracowanej przez IERiGŻ wynika, iż przystąpienie Polski do UE nie zwiększyło możliwości eksportowych, gdyż duże zapotrzebowanie na jagnięcinę wysokiej jakości przez kraje UE trwa nieprzerwanie od ponad dwudziestu lat. Najwięcej polskich jagniąt kupują Włochy (ok. 80% całego eksportu). W skali kraju jagnięta rzeźne w wieku do pierwszego roku życia stanowiły 97% eksportu owiec, jednak ich chów był nieopłacalny [Gburczyk 2005].

Tabela. 2. Pogłowie zwierząt gospodarskich, obsada w sztukach dużych na 1 ha użytków zielonych (stan na czerwiec 2006 r.) i zmiany w latach 2005 – 2006

Table 2. Livestock numbers, feed units per 1 hectare of grasslands (June 2006) and changes in 2005-2006

Województwo	Zwierzęta gospodarskie								
	Bydło		Konie		Owce		Kozy		SD · ha ⁻¹ UZ
	szt.	w/s %	szt.	w/s %	szt.	w/s %	szt.	w/s %	
Polska	5606358	+2,2	306992	-1,6	300802	-4,8	130369	-7,9	1,4
dolnośląskie	120646	-2,2	11703	+2,7	10971	-10,9	8012	+5,8	0,7
kujawsko-pomorskie	427834	+4,5	8456	-11,1	21973	-5,4	3307	-24,0	3,1
lubelskie	421808	-3,0	41045	-1,1	24614	+4,7	10109	-36,0	1,6
lubuskie	67500	-2,9	5556	-7,1	3781	+4,7	3440	+7,9	0,5
łódzkie	445026	+2,2	19544	+2,9	21144	-15,9	8459	-26,7	2,1
małopolskie	274052	+0,5	31025	+0,3	78331	-7,7	14766	-11,3	1,1
mazowieckie	984560	+3,2	60512	-1,1	8051	-20,0	9590	-14,1	1,8
opolskie	122119	-2,2	3487	-5,3	2086	+8,3	3800	-7,8	1,7
podkarpackie	175609	-1,1	22498	-13,7	15976	-14,4	15088	+1,7	0,8
podlaskie	759098	+2,9	22112	+9,4	19597	-16,1	4700	+1,1	1,7
pomorskie	194635	+2,9	10658	-24,0	10973	+7,3	3281	-6,4	1,0
śląskie	133103	+2,5	8308	-0,6	18195	-13,0	13748	+8,3	1,0
świętokrzyskie	194846	+0,8	18577	+1,8	3837	-5,2	6022	+11,9	1,3
warmińsko-mazurskie	434414	+6,7	17915	+3,1	7652	-12,5	6337	+33,3	1,2
wielkopolskie	742614	+3,2	18659	+0,6	34526	-13,8	17163	-5,7	2,3
zachodniopomorskie	108494	+3,0	6937	+6,5	5227	-2,0	2547	-14,5	0,5

w/s – wzrost/ spadek w stosunku do 2005 r.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie: [Rocznik... 2005; Rocznik... 2006].

Ciekawą alternatywą chowu zwierząt żywionych w systemie wypasowym są w Polsce

kozy. Najwięcej jest ich w Wielkopolsce, Małopolsce oraz w województwach śląskim i warmińsko-mazurskim. Należy również podkreślić, że w województwie warmińsko-mazurskich hodowla kóz rozwija się bardzo dynamicznie. Tylko w ciągu roku 2005-2006 ich pogłowie wzrosło o 33%. Kozy w Polsce do uboju trafiają rzadko. Czasami młode kozęta, w wieku do 1,5 miesiąca są eksportowane razem z jagniętami. Kierunek wysyłki to przede wszystkim Włochy. Ocenia się, że na zachód trafia rocznie około 3-4 tys. kozłat. Wiele wskazuje, że hodowla kóz i przetwórstwo mleka może być szansą dla całego regionu, ponieważ w Unii nie ma praktycznie żadnych ograniczeń w produkcji mleka koziego [Kowalski i in. 2006].

Minimalne wymagania ekstensywnego utrzymania zwierząt gospodarskich określa Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 2 września 2003 r. w sprawie minimalnych warunków utrzymania poszczególnych gatunków zwierząt gospodarskich [Rozporządzenie... 2003]. Rozporządzenie to precyzuje, że zwierzęta gospodarskie utrzymuje się w pomieszczeniach gospodarskich lub w systemie otwartym. Jeżeli zwierzęta utrzymywane są w systemie otwartym, należy im zapewnić możliwość ochrony przed niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi i zwierzętami drapieżnymi (np. dziedzicami, bezańskimi psami). Rozporządzenie nie zawiera ustaleń szczegółowych, określa jednak minimalną powierzchnię zadaszenia na jedną sztukę. W związku z powyższym koszty ekstensywnego utrzymania zwierząt są stosunkowo niskie. Równoważenie produkcji roślinnej i zwierzęcej poprzez bilans składników nawozowych jest dodatkowo premiowane w gospodarstwach ekologicznych (zwiększona płatność). Należy zatem oczekiwać, że w najbliższych latach może wzrosnąć pogłowie zwierząt żywionych systemem wypasowym, szczególnie ras, które nie wymagają dobrych warunków utrzymania i żywienia. Obsada tych zwierząt w SD na 1 ha użytków zielonych wahała się od 0,5 w woj. zachodniopomorskim i lubuskim do 3,1 w woj. kujawsko-pomorskim (tab.2). Istnieje zatem duże prawdopodobieństwo, że szczególnie w województwach: zachodniopomorskim, lubuskim, dolnośląskim i podkarpackim jest wiele gospodarstw rolnych, które nie spełniają koniecznej do otrzymania płatności UPO obsady zwierząt (0,3 SD).

Podsumowanie

Dominującymi gałęziami produkcji zwierzęcej w Polsce jest żywiec trzodowy (36-40% udziału w towarowej produkcji zwierzęcej) oraz mleko (około 30%), a czynnikiem decydującym o efektach ekonomicznych gospodarstw mlecznych i trzodowych jest skala produkcji. Zdaniem Ziętarey [2006] w tych gałęziach występują i w dalszym ciągu występować będą silne procesy koncentracji produkcji towarowej i wzrost skali, co oznacza spadek liczby gospodarstw towarowych. W związku z powyższym gospodarstwa muszą poszukiwać dla siebie alternatywy w produkcji zwierzęcej. Jednym z możliwych kierunków jest chów bydła mięsnego. Ze względów organizacyjnych i ekonomicznych stado krów mięsnych powinno liczyć powyżej 20 sztuk. Zdaniem wielu specjalistów hodowla bydła mięsnego w Polsce będzie długo jeszcze opłacalnym zajęciem, bo wołowina jest poszukiwanym towarem na rynku 25 państw UE. Wiele wskazuje na to, że rozwijać się będzie także hodowla koni. Z ekonomicznego punktu widzenia hodowla koni może być szansą dla ekstensywnych gospodarstw rolnych, z drugiej jednak strony względy i sentymentalne sprawiają, że koń w Polsce traktowany jest w sposób szczególny.

Prowadzenie gospodarstw ekologicznych, rozwój agroturystyki, uczestnictwo w programach rolnośrodowiskowych, korzystanie z płatności ONW oraz wspieranie działań na rzecz zrównoważonego rozwoju rolnictwa, przyczynią się z pewnością do zmian w strukturze produkcji zwierzęcej w kierunku jej ekstensyfikacji, co pozwoli na realizację celu ekologicznego. Ważnym jest jednak, by cel ekonomiczny był również osiągnięty.

Literatura

- Gburczyk S. [2005]: Wpływ interwencji rynkowej Unii Europejskiej na główne rynki rolne i żywnościowe w Polsce. IERiGŻ, Warszawa.
- Jasiorowski H. [2005]: Poradnik producenta żywca wołowego. Wyd. Twigger Conf. Ltd..
- Jasiorowski H. [2006]: Problemy produkcji żywca wołowego widziane z Brukseli. [W:] V Międzynarodowe Targi "Ferma Bydła" 2006.
- Kowalski Z. M., Niżnikowski R., Strzelec E. [2006]: Chów kóz. Oficyna wydawnicza Hoża, Warszawa.
- Krasowicz S. [2006]: Ocena możliwości zrównoważonego rozwoju gospodarstw o różnych kierunkach produkcji. *Roczniki Naukowe SERiA* t. VII, z. 1, ss. 144-149.
- Lewandowski R. [2006]: Uwarunkowania produkcji oraz wewnątrz- i zewnątrzunijnego handlu wołowiną i cielęciną w Polsce. *Problemy rolnictwa światowego* t. XV, ss. 301-311.
- Rycombel D. [2004]: Produkcja wołowiny i cielęciny. [W:] Polska wieś w Europie. IERiGŻ, Warszawa.
- Roberts M. J. [2004]: Effects of Government Payments on Land Rents, Distribution of Payment Benefits and Production. [W:] Decoupled Payments in a Changing Policy. *Agricultural Economic Report AER838*, ss. 49-54.
- Rocznik statystyczny rolnictwa i obszarów wiejskich. [2005]. GUS, Warszawa.
- Rocznik statystyczny rolnictwa i obszarów wiejskich. [2006]. GUS, Warszawa.
- Rokicki T. [2006]: Wyniki produkcyjne i nakłady w gospodarstwach zajmujących się hodowlą owiec, *Roczniki Naukowe SERiA*, t. VIII, z. 1, ss. 163-166.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 2 września 2003 r. w sprawie minimalnych warunków utrzymania poszczególnych gatunków zwierząt gospodarskich. [2003]. *Dz.U.* 167 poz.1629.
- Runowski H. [2002]: Rozwój zrównoważony rolnictwa i gospodarstw rolniczych. *Wieś i rolnictwo. Perspektywy rozwoju*, ss. 139-156.
- Zawojńska A. [2006]: Społeczno-ekonomiczne aspekty dopłat bezpośrednich w UE. *Roczniki Naukowe SERiA*, t. VIII, z. 4, ss. 400-404.
- Ziętara W. [2006]: Kierunki możliwości rozwoju gospodarstw mlecznych i trzodowych w Polsce. *Roczniki Naukowe SERiA*, t. VII, z. 1, ss. 300-305.
- Żuk J. [2006]: Problemy restrukturyzacji i modernizacja gospodarstw mlecznych w Polsce po uzyskaniu członkostwa w UE. *Roczniki Naukowe SERiA*, t. VIII, z. 1, ss. 241-246.